

VRÁBEL TÜNDE

A repülő afrikai

Toni Morrison Salamon-ének című regényéről

1 Alex HALEY,
Gyökerek, Európa
Könyvkiadó,
Budapest, 1979.

2 Leroi JONES, *A
blues népe*, Európa
Könyvkiadó,
Budapest, 2007.

3 Toni MORRISON,
Salamon-ének,
Magvető
Könyvkiadó,
Budapest, 1986.

„Ha hiszel álmaidban [...], azok hűségesen visszatérnek hozzád.
Az álom madár, amely vágyódva repül abba a fészekbe, ahol
meleg szeretetet talál.”

G. Hajnóczy Rózsa

Ki az afroamerikai? Sokan teszik fel ezt a kérdést manapság. Ez az elnevezés az 1960-as évektől terjedt el – Alex Haley *Gyökerek*¹ című könyvének utóhatásaként –, és máig ez a hivatalos megnevezése a régen négernek nevezett, Afrikából származott rabszolgák leszármazottainak. De mégis mit jelent az, hogy afro és amerikai? Leroi Jones² tolmácsolásában ez nem más, mint egy új embertípus, amelyben még él az afrikai identitás, de már jelen van az új, az amerikai identitás is. Tehát az afroamerikai se nem afrikai, se nem amerikai, hanem a kettő keveréke. Toni Morrison regénye a *Salamon-ének*³ az afroamerikaiak afrikai gyökereire helyezi a hangsúlyt és próbálja rávezetni az olvasót, hogy semmi sem fontosabb annál, hogy elfogadjuk múltunkat.

Toni Morrison *Salamon-ének* című regényét sokan Alex Haley *Gyökerek* című írásművével szokták összehasonlítani. A párhuzamba állítás nem véletlen, ugyanis a *Salamon-ének* is az ősről, az afrikai gyökerek szeretetéről szól. Valamint ez a regény is egy család történetén keresztül illusztrálja az egész fekete típus történetét.

A történet Északon veszi kezdetét, ahol a főhős, Tejes és családja jómódban él. Ekkor a négernek már nem rabszolgák, és már négeret is kezelnek a fehér kórházakban. Mondhatnánk, hogy jó dolguk van a feketéknek, mert befogadták őket. Főleg jó dolga van Tejes – rendes nevén Macon Dead – családjának, ugyanis édesapja a környék leggazdagabb fekete férfin. Ám Tejes nem boldog ebben a jómódban. Ugyanis nincs életcélja és csak mások céljainak tárgyaként funkcionál: apja megalomániájának a tárgya, Hagar szerelmének a tárgya, illetve anyja szeretetének a jelképe. Mindig csak azt teszi, amit mondanak neki, és amit elvárnak tőle. Sodródik a történetekkel, közönyös a világgal szemben, sivár az érzelmi élete, és nem tud semmivel se azonosulni.

Életében a nagy változást két személy idézi elő. Az egyik személy Gitár, Tejes legjobb barátja. Tejes Gitárral nőtt fel, neki köszönheti életének legfontosabb emlékeit. Ám egy napon Gitár elkezd titkolózni és megváltozik a kapcsolatuk. Kiderül, hogy Gitár egy titkos fekete szervezet tagja (Hét Nap), amely a Ku-Klux-Klán ellenpólusaként funkcionál. Ellenpólus, ugyanis próbálja visszaadni azt, amit a Klán tesz: ha egy feketét megölnek a fehérek, akkor válaszként a Hét Nap ugyanolyan módon megöl egy fehéret. Céljuk a bosszú, a feketék védelme és az aránytartás. Tejes nem tud ezzel a szervezettel azonosulni – szerinte a gyilkolás nem megoldás a problémára –, ezért baráti kapcsolatuk megromlik. Gitár dühében fel is rója Tejesnek, hogy ő nem érez „feketéként” – csupán egy fekete bőrű személy, akiben fehér szív dobog – és nem tesz semmi említésre méltót az életben. Ezzel mintegy felnyitja a szemét, mert rámutat arra, hogy nem lehet leélni úgy egy életet, hogy közben semmit sem teszünk.

A másik, Gitárnál sokkal jelentősebb személy Tejes életében nagynénje (apja húga), Pilátus⁴. Pilátus 12 éves kora óta bolyongott szerte az Amerikai Egyesült Államokban, mígnem végül letelepedett Tejesék városában. Ezzel a tetteivel az volt a nem titkolt szándéka, hogy a Dead családot újra egyesítse. De bátyja hajthatatlan volt, nem akart Pilátussal érintkezni. A tiltott rokoni kapcsolat mégis erősnek bizonyult Pilátus és az ifjabb Macon Dead között. Mindketten nagy hatást gyakoroltak a másikra. Tejes úgy, hogy megmutatta Pilátusnak, a rokoni vér nem válik vízzé. Pilátus pedig „pilótaként” és megmentőként⁵ megmutatta Tejesnek a helyes irányt. A helyes irány abban nyilvánult meg, hogy Tejes felfedezte élete értelmét (feltárja a múltat és megtalálja őseit), illetve azt, hogyan válhat tárgyból alanná – vagyis hogyan tud változtatni passzív életvitelén.

Tejes a regény második részében tárgyból alanná átalakulva egy nagy kalandra indult, mégpedig egy kincsvadászatra. Apja ugyanis úgy vélte, Pilátus még gyermekkorukban elrejtett egy nagy zsáknyi aranykincset, amit mindenképpen fel kell kutatni. Tejest bízta meg a feladattal, aki örömmel útnak is indult. Visszafelé tette meg ősei útját – Északról ment Délre –, és ahogy egyre délebbre haladt, úgy hagyta maga mögött a materialista világot, amelyet apja képviselt, és jutott el abba a világba, ahol nem a pénz diktál, hanem a szeretet. Rájött, hogy az igazi kincs, amit keres, az nem az arany. A boldogságot ugyanis nem lehet nemesfémbe mérni. Ennél sokkal többet jelent a múlt, a családi szeretet és a származástudat.

Utazása során sok új – apja által elhallgatott – információt tud meg családjáról. Megtudja, hogy nagyapja egykor rabszolga volt és egy kvéker indián lányt – Sing Byrdöt (Dalos Madár) – vett feleségül. Tudomására jut, hogy nagyapja nevét elírta egy részeg jenki a Felszabadítottak Hivatalában: a Macon Solomon név helyett így lett nagyapja új neve Macon Dead. Valamint azt is

4 Pilátus személye is külön, akárcsak a neve. Nevét édesapja a Bibliából választotta, aszerint, hogy erősnek tűnő nevet adjon leányának. Így lett a ritka férfinév a kislány neve, amely egész életére rányomta a bélyegét. Pilátus ugyanis nagyon erős jellem lett, aki köldöknélkülként is ragaszkodott gyökereihez és pilótaként mutatta a megfelelő utat Tejesnek.

5 Pilátus kétszer is megmentette Tejes életét. Először még akkor, amikor anyja hasában volt (apja meg akart tőle szabadulni), másodszer pedig akkor, amikor a börtön fenyegette Tejest. A börtöntől úgy sikerült megmentenie, hogy felhúzza a Samomaszkot a rendőrök előtt, vagyis megjatszotta a buta és alantas feketét.

6 A farm neve és állatai is a polgárháború emlékére őrizték, az állatok ugyanis fontos embe-
rekről kapták a nevüket: a tehenet Ulysses Grantnek hívták, a lovat Lincolnak, a csikót Mary Toddnek, a disznót pedig Lee tábornoknak. A farm pedig Lincoln mennyországát, Lincoln álmát jelentette: a hely, ahol mindenki egyenrangú. Ez a farm azonban nemcsak Lincoln, hanem a feketék álmát is jelképezte, és a farm elvesztése megölte a feketékben a reményt (Tejes édesapja is emiatt változott meg).

7 Pilátus beszélt neki nagyapjáról, déli életükről, valamint az ő „elrejtett” kincse mutatta meg az utat a virginiai Shalimarba.

8 MORRISON, *I. m.*, 462.

kinyomozza, hogy nagyapja létrehozott egy szép farmot, Lincoln's Heaven-t⁶, amely azt jelképezte, hogy a feketéknek is jut hely az Amerikai Egyesült Államokban. Ám ezt a szép farmot nagyapja a fehérek álnoksága miatt elvesztette, ugyanis aláírtak vele egy papírt (nem tudott se írni, se olvasni), amely megfosztotta őt farmjától. Így vált a Dead család földönfutóvá. Ez okozta, hogy Macon Dead, Tejes édesapja Északra ment és el akarta felejteni a múltját. Ám nővére, Pilátus nem adta fel sose identitását – Északon is őrizte déli, sőt afrikai örökségét –, és a dinasztia élő emlékezeteként elvezette⁷ a legifjabb Deadet gyökereihez.

Tejes hosszú útja során felfedezte nagyapja és nagyanyja szülővárosát, Shalimart (kiejtve Salamon), amely megőrizte a fekete afrikai őst, Salamon emlékét. Salamon Afrikából származott és egy napon elrepült vissza Afrikába. A repülést természetesen átvitt értelemben kell érteni (erre mindjárt kitérünk), ugyanis a repülés azt jelenti ebben az esetben, hogy Salamon lelke visszatért Afrikába, a szabadságba. E történet egy dalocska formájában (szóbeli hagyományörzés módja) maradt fent, amelyet a shalimari gyermekek énekeltek. Ebben a dalocskában fedezte fel Tejes saját családjának történelmét, és azt, hogy „*ha behódogsz a levegőnek, fel tudsz szállni rá*”.⁸ Vagyis, ha elfogadod a múltadat, akkor szabaddá válhatsz. Így vált Tejes fekete szívé feketévé, és így tudta meg azt, hogy a *ki vagyok én?* kérdésre a *honnan jövök?* kérdés tud megfelelő választ adni.

Szimbólumok, amelyek teljessé teszik a regényt

Kiegészítésképpen két szimbólumkőről ejtenék néhány szót.

Repülés – a repülés motívuma szinte keretbe foglalja a történetet, ugyanis a regény elején és végén is szárnyra kelnek a szereplők. A regény elején egy Mr. Smith nevezetű fekete próbál meg elrepülni az Irgalom nevű kórház tetejéről, ám kísérlete a gravitáció törvénye miatt nem sikerül. A regény végén pedig maga a főszereplő, Tejes szállt fel a levegőbe, és lelke sikeresen elrepült Afrikába (ahogy ősei lelke is tette). Ezenkívül a repülés még sok helyen előfordul a regényben, így a repülés és a madár szimbólum az, amely az egész regényt behálózza:

repülővel való repülés: egyszerre megnyugtató és felvillanyozó élmény, amely egyszerre jelenti a szabadságot és a sebezhetetlenséget is.

Tejest megszületése előtt madárkának hívják – érezni lehet afrikai mivoltát. Valamint a madár motívum jelentéséből kiindulva ő jelképezi a magasabb tudatállapotba való lépést, a hatalmat, a menny és a föld közti kapcsolattartást.

Pilátus mint pilóta – Pilátus, bár sosem hagyta el a földet, mégis repült; repülve vagyis könnyedén járt-kelt és pilótaként mutatta Tejesnek az utat.

Tejes indián felmenői a Byrd – leegyszerűsítve Bird, azaz Madár nevet viselték. Nagyanyja Sing Byrd (Dalos Madár), annak testvére Crow Byrd (Holló) volt.

Páva – esetünkben a páva minden dolgok kezdetét és végét szimbolizálja, vagyis a halhatatlanságot. Illetve arra is utalhat, hogy ez az a madár, amelyet csak félig lehet háziasítani, mert a vadságot senki nem tudja belőle kiölni – az afrikai néger is ilyen, hiába akarják betörni, sosem fog sikerülni.

Repülő afrikai – az afrikai örökség része, amely egyfajta spiritualizmusnak tűnik. Úgy tűnik, mert elsőnek azt hisszük, az afrikaiak tudtak repülni. Ám korántsem az igazi fizikai repülésről van szó, hanem a szellemi szárnyalásról, amely a szabad akaratot és az örök életet szimbolizálja. Esetünkben arról van szó, hogy Salamon, majd Tejes is halála után szabad szellemként visszaszállt Afrikába, a szabadság földjére (hiába volt rabszolgaság Salamon korában, a halál után lelke szabadon szárnyalhatott, mint egy madár).

Tojás – kijelentik a regényben, hogy egy néger sosem lehet tojás, mert az nehéz és komplikált dolog. A néger lehet pávián, lehet varjú, de tojás semmiképpen. Ezzel azt akarják szimbolizálni, hogy a néger kultúra túl primitív és csak a fehér kultúra képes „magasabb szintű” lenni. Ezt bizonyítandó a fehér tojás a fehér ember, a barna tojás pedig a mulatt.

A két szimbólumkör összekapcsolásával a regény az identitás komplexitását is érzékelteti. A *Salamon-ének* így az egyéni útkeresés és a személyes identitás mellett a történeti tapasztalat regénye is egyben.